

MAGYAR JUHÁSZAT

ÉS KECSKETENYÉSZTÉS

Szerkeszti
a szerkesztőbizottság

24. évfolyam
2015/1

KUKOVICS SÁNDOR

A kecske tenyésztése és termelése a környező országokban

..... II-XI

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI: **Bátor Árpád**, A JUH TERMÉKTANÁCS ELNÖKE, **Dr. Jávor András**, EGYETEMI TANÁR, ELNÖKSÉGI TAG,
Dr. Kukovics Sándor, ÜGYVEZETŐ IGAZGATÓ, JUH TERMÉKTANÁCS
Dr. Békési Gyula, **Dr. Mucsi Imre**, EGYETEMI TANÁR, • Szerkesztette: **Avar László**

A kecske tenyésztése és termelése a környező országokban

A 2014 tavaszán Debrecenben (április 7–10.) és Nagyváradon (április 11–12.) megrendezett Európai Regionális Kecskékongresszus lehetőséget és alkalmat adott arra is, hogy a régió országai kecskeszektorának jellemzőit összehasonlítsuk, elemezzük. Ez a munka kiterjedt a létszámadatoktól a termelésen és a jövedelmezőségen keresztül minden részletre. Az adatok minden hazai kecsketartó és -tenyésztő számára igencsak tanulságosak. A tanulmány (amelynek elkészítésében számos ország szakértője részt vett) könnyebb követhetősége céljából a munka eredményeinek ismertetését az anyag és módszer fejezettel indítjuk.

Anyag és módszer

A lehető legszélesebb információs bázis összegyűjtése céljából a kecske ágazat átfogó kérdőív kifejlesztésére került sor, amelyet kiküldtünk a közép-, kelet- és dél-kelet-európai országok szakértőinek.

A következő kérdésekre kértünk válaszokat: a kecskelétszám, a kecsketartó üzemek száma és mérete, a hobbi-, a részfoglalkozású és a teljes foglalkozású farmok száma és aránya, a fajták száma (külön a hazai és importált fajták), az anyakecskék kora, a termelés színvonala (tej, hús, szapo-

raság), a laktáció hossza, a kecsketartók által használt földterület, a saját és a bérelt (legelő és szántó) földterületek aránya, a kecsketartók kora és képzettsége, a kecskegazdaságban alkalmazott munkaerő száma, a termelési rendszer (extenzív, félintenzív, intenzív) és a fejés módszere, a tejfeldolgozás és értékesítés célterülete, a gazdaságonkénti éves átlagos tejtermelés, a szaporulat húsra történő értékesítése, az alapanyag (pl. tej, gida) felvásárlási és a késztermék értékesítési ára, a tejfeldolgozó üzemek száma és mérete, a kecske termékek piaca, a kecsketartás támogatottsága és a kecsketartás gazdaságossága.

A felmérésben a következő országok szerepeltek: Albánia, Bulgária, Csehország, Fehéroroszország, Görögország, Grúzia, Horvátország, Macedónia, Magyarország, Moldávia, Montenegró, Oroszország, Örményország, Románia, Szerbia, Szlovákia, Szlovénia és Ukrajna. A kérdőíveken szereplő információkat országonként egy-egy szakértőtől vagy szervezettől kértük be. Ez alól Magyarország volt kivétel, ahol a Központi Statisztikai Hivatal (HU-KSH), a Magyar Juh- és Kecsketenyésztő Szövetség (HU-MJKSZ, valamint a Magyar Juh- és Kecsketejgazdasági Közhasznú Egyesület (HU-MJKKHE) adatait egyaránt begyűjtöttük és bevontuk a feldolgozásba.

Az összegyűjtött adatok feldolgozásához Microsoft SPSS for Windows 10.0 programot alkalmaztunk.

Eredmények

A tartott kecskék száma

A tartott/tenyésztett kecskék száma meglehetősen tág határok között változott a vizsgált országokban (1. táblázat). A legtöbb országban csak kisméretű volt a kecske ágazat, jöllehet, a nagyobb hegyvidékekkel és dombságokkal bíró országokban tartott kecskék száma ezektől nagyságrendekkel magasabb értéket ért el.

Görögországban egyedül csaknem annyi kecskét tartottak, mint Oroszországban (2,1 millió), Romániában (1,6 millió), Albániában (0,8 millió) és Ukrajnában (0,66 millió) együttesen. Két országban haladta meg a létszám a kétszáz ezer egyed (Bulgáriában 293 ezer; Szerbiában 225 ezer), és egy ország esetében lépte át az egyszáz ezres egyedszámot (Moldávia, 120 ezer) az ágazat létszáma. Az összes többi országban a kecskelétszám ennél lényegesen alacsonyabb volt.

Természetesen, néhány országban a pontos létszámadatok nem érhetők el. Csehországban például csak a törzskönyvezett állatok száma ismert, Grúziában pedig

1. táblázat: A kecskelétszám, a kecsketartó üzemek száma, valamint a nyájméretek megoszlása országonként (%)

Ország	Kecskelétszám	Kecsketenyészetek	Kevesebb, mint 10 egyed	10–30 egyed	30–50 egyed	50–100 egyed	100–200 egyed	200–500 egyed	500–1000 egyed	1000 egyed felett
Albánia	810 000	138 226	22,6	39,2	23,3	9,2	3,9	1,1	-	-
Bulgária	293 639	65 487	66,78	3,21	2,01	0,83	0,34	-	-	-
Csehország	24 000*	313	76,7	16,0	3,2	1,9	1,6	0,3	0,3	-
Fehéroroszország	68 000	?								
Görögország	4 821 000	138 251	60	10	13	5	5	6	1	-
Grúzia	70 000	nem ismert	20	20	-	60	-	-	-	-
Horvátország	65 000	230	14	16	26	31	9	3	1	-
HU-KSH	46 000	19 413	91,1	7,6	0,9	0,3	0,1	-	-	-
HU-MJKSZ	20 711	790	29,7	37,8	15,2	11,7	5,0	0,6	-	-
Macedónia	63 585	5 746	77,74	17,21	2,82	1,76	0,40	0,07	-	-
Moldávia	120 000	?								
Montenegró	35 140	3 580	80,0	16,0	4,0					
Oroszország	2 090 000	?								
Örményország	30 500	28	12	8	10	27	35	8	-	-
Románia	1 605 860	280 000	21,2	14	18	18	15	8,4	3,1	2,3
Szerbia	225 077	3000	-	20	-	40	25	15	-	-
Szlovákia	35 000	898	70,9	20,4	4,2	2,6	1,3	0,45	-	0,11
Szlovénia	26 351	158	60	30	7	2	1	-	-	-
Ukrajna	664 800	?								

*csak a törzstenyésztésben nyilvántartott; ? hiányzó adat; HU-KSH – Központi Statisztikai Hivatal adata; HU-MJKSZ – a Magyar Juh- és Kecsketenyésztő Szövetség adata

2. táblázat: A tenyésztett / tartott kecskefajták létszáma és neve										
Országok	helyi fajták	import tej-fajták	import hús-fajták	helyi fajták				importált fajták		
				tej	hús	mohair	kasmír	tej	hús	mohair/kasmír
Abánia	805 000	5000		Dragobi, Has, Velipoje, Bulqari, Mat, Capore e Mokrres, Shyte, Liqenas, Dukat, Muzhake, Lara e Kallmetit, beazonosítatlan helyi					A; S	
Bulgária	293 639	2000		helyi kecske, bulgár fehér					S; A	
Csehország	23 580**	220	210	WSH, BSH				A; S; N; VB,	B; DD	ANG; CAS
Fehéroroszország	68 000*			helyi kecske, Gorky				S; T; WR		
Görögország	4 821 000*			Skopelos, egyéb helyi kecske				A; D; M;		
Grúzia	70 000*			helyi kecske				A; S		
Horvátország	56 700	8000	300	balkán kecske				A; S; BDE		
HU-MJKSZ	700	2900	500	HN; HB; HM; HW				A; S; N; M	B	
Macedonia	42 710	20 875		balkán kecske				A; S		
Moldávia	120 000*			local				A; S		
Montenegró	35 140*			balkán kecske				A; S		
Oroszország	2 090 000*	18 000		helyi kecske		szovjet monair kecske dagesztáni	orenburg, altáj hegyi, don, fehér dagesztáni	S; G;		
Örményország	30 500	291		E&W örmény				S; A; T; N		
Románia	1 445 247	64.264	2000	kárpátiai, bánati fehér				A; S		ANG
Szerbia	53 000	8000	-	balkán kecske				A; S	B	
Szlovákia	32 500	2500	-	WSH; BSH				A; S; N	C; D; B	
Szlovénia	21 000	5000	300			DR		A; S	B	
Ukrajna	665 000*			helyi ukrán kecske				A; S; T; N,		

*összes kecskelétszám; **csak regisztrált farmok; A-alpesi; ANG-angóra; B-búr; BDE- Bunte Deutsche Edelziege; BSH-barna rövidszőrű; C-kamerumi; CAS-kasmír; D-damaszkusz; DD-holland törpe; DR-Dreznica; DU-Durine; E&W-keleti és nyugati örmény kecske; HB-barna magyar; G-Girgentana; HM - tarka magyar; HW-fehér magyar; HN-magyar parlagi; M-murciai; N-núbiai; VB-valis feketenyakú; WSH-rövidszőrű fehér

mindössze az állatok becslött létszáma érhető el.

Néhány országban (Oroszország, Grúzia, Fehéroroszország, Moldávia) a kecsketartó üzemek pontos száma sem ismert, és Csehországban is csak a törzskönyvezett tenyészetek számát tartalmazza a statisztikai jelentés.

Az átlagos üzem-nyájméret meglehetősen kicsi mindegyik vizsgált országban, általánosságban, a farmok döntő hányadán kevesebb mint 10 kecskét tartanak: Montenegró 80%; Csehország 76%; Szlovákia 70,9%; Bulgária 66,78%; Görögország és Szlovénia 60-60%. A KSH adatai szerint ez az arány Magyarország esetében 91% felett volt.

Néhány országban azonban más méretkategória játszott a vezető szerepet. Albániában például az állomány 39,2%-a a 10-30 egyed közötti nyájméretbe tartozott. Örményország esetében a kecskészetek 35%-án 100-2000 egyed tartottak. A kecskefarmok 60%-án 50-100 egyed termelték Grúziában, és ez a méretkategória tette ki a kecskegazdaságok 40%-át. Fehéroroszországban a háztájinak minősíthető méretű, néhány egyed számláló gazdaságokban volt a kecskék 98%-a. Mindössze 24 valódi parasztság működik az országban, amelyek összesen 1300 kecskét tartanak (2%).

A valódi piacra termelő, professzionális üzemek száma és aránya meglehetősen alacsony volt az egész régióban. Nagyon kicsi volt az 500-1000 egyed tartó üzemek száma és aránya, s alig néhány gazdaságban termelt ezer feletti kecskelétszám.

Oroszországban csak a létszám 10%-át tartják nagyobb mezőgazdasági üzemekben, s a fennmaradó 90% kis házikertekben legel. Ukrajnában összesen 664 800 kecskét tartanak nyilván, amelyek 99%-át a „hátsó kertekben”, míg 1%-át (5400 egyed) nagyüzemekben tartják termelésben. Mindössze két valódi kecsketenyészet tartanak nyilván Ukrajnában, ahol legalább 300 egyed termel, és egy gazdaság állománya éri el a 700 egyed, a többi kecsketartónál egy-két egyed legel.

Montenegróban 35 000 kecskét tartottak nyilván 2014 év elején. 2012-ben még 402 olyan gazdaság tartottak nyilván, ahol a nyájméret meghaladta a 10 egyed, s ezen üzemekben összesen 18 538 egyed termelt (46 egyed/gazdaság).

A tenyésztett fajták

A vizsgált országokban a helyi, őshonos vagy parlagi kecskék létszáma messze felülmúlta az importból származó fajták létszámát, de a helyi kecskelétszámokban azok az állományok is szerepeltek, amelyeket a helyi és az import fajták egyedjeinek keresz-

tezésével állítottak elő (2. táblázat). Jóllehet, az import (főleg tej) fajták létszáma és aránya a helyihez képest elenyészőnek tűnik, de azok keresztezésekben elért hatása intenzíven növekedett az elmúlt évtizedben, főleg az utóbbi években.

Az importált fajták (alpesi, szánentáli, núbiai/anglo-núbiai, toggenburg, stb.) létszáma ugyancsak intenzíven emelkedett az utóbbi években. E létszámnövekedés forrása a legtöbb esetben Franciaország volt, de jelentős létszámban importáltak tenyészköcskéket Hollandiából, Svájcól, Németországból, az USA-ból, vagy Olaszországból.

A húskecske „divatja” – amely a búr kecske importját és alkalmazását jelentette – az 1990-es évek második felében indult el, de mára már ez az importhullám és felfokozott érdeklődés, az alacsony jövedelmezőség miatt, lecsendesedett.

A szőr- és gyapjú- (mohair és kasmír) kecskék tartásának divatja ugyancsak a 90-es évek közepén indult el a régióban, amikor sokan ebben látták a lehető legjobb jövőt, de ez a hullám is lecsendesedett, és csak korlátozott számban maradtak fenn e fajták egyedjei a vizsgált országokban. (Érdekes párhuzamos jelenség, hogy ugyan-ezen időszak alatt a mohair kecske létszáma csaknem kétfélszázalékosan csökkent Törökországban. E csökkenés oka az ala-

3. táblázat: Az átlagos tejhozam és a fejt napok számának megoszlása (egyres fajták esetében %)								
Országok	átlagos tejhozam		A fejt napok aránya (%)					
	helyi fajták	import fajták	150 nap alatt	150–180 nap	180–210 nap	210–250nap	250–300 nap	300 nap felett
Albánia	85–240	250–350	6.2	62.6	18.7	-	12.5	-
Bulgária	180–250	450–550	60	40	-	-	-	-
Csehország	650–740	750–850	12	40	28	16	2.8	0.2
Fehéroroszország	300–400	700–800			helyi kecske		Gorky	S; A; T; RW
Görögország	150	320	-	helyi görög	-	Skopelos	A; D; M	-
Grúzia	150	500–700		60		40		
Horvátország	200–350	550–750	3	7	16	48	18	8
HU–KSH	-	-	-	-	-	-	-	-
HU–MJKSZ	190–600	420–880	13.43	21.84	16.43	18.44	18.24	11.62
Macedonia								
Moldávia	300	600–1000			helyi kecske		A; S	
Montenegró	100–160	400–500			balkán kecske	A; S		
Oroszország								
Örményország	100–450	800	helyi 100%	10% C	30% E; 70% C	20 % C; 30% E	40% E	
Románia	300	850			helyi kecske			A; S
Szerbia	250–300	650–700		balkán kecske		A	S	
Szlovákia	530–650	650–740	WSH 5,9%	WSH 87,8%	WSH 6,3%	-	-	-
			BSH 5,9 %	BSH 58,8%	BSH 35,3%			
			AN 27,3%	AN 45,4%	AN 27,3%			
Szlovénia	300–400	480–600		-	dreznica kecske	S	A	-

A-alpesi; S-szánentáli; D-damaszkusz; RW-orosz fehér; M-murciai; WSH-rövidszőrű fehér; BSH-barna rövidszőrű; AN-anglo-núbiai; T-toggenburg; E-import fajták; C-(helyi x import) keresztezettek

csony szaporulat és tejhozam, amit a gyapjú ára nem tud kompenzálni, s emiatt ráfizetésessé vált a tartása.)

Az importált fajták közül a francia alpesi és szánentáli dominált, és csaknem minden vizsgált ország e fajták keresztezésbeni használatával javította a helyi állományok tejtermelési tulajdonságait.

E fajták helyi változatait alakították ki Csehországban és Szlovákiában (rövidszőrű fehér és rövidszőrű barna), valamint Szlovéniában (szlovén szánentáli és szlovén alpesi). Más országokban ezeket a fajták saját eredeti nevük alatt tenyésztették. Ezen import fajták (alpesi és szánentáli) növekvő népszerűsége (fajtatizta tenyésztésben és keresztezésben) hasonló eredményre vezetett, mint ami megtörtént a holstein-fríz szarvasmarha fajttal a tehéntejtermelésben: a tejelő kecskék egyre inkább e két fajtához válnak hasonlóvá, és az eredeti helyi fajták genetikai állománya lassan leromlik, helyenként el is tűnik.

A törzstenyésztetekben tartott kecskék aránya minden országban jóval 10% alatt volt, gyakorlatilag 3 és 5 % között változott. Az importált fajták (alpesi, szánentáli, toggenburg, núbiai, stb.) nagyobb arányban (50% felett) szerepeltek a törzstenyésztetekben a legtöbb országban, aminek oka az volt, hogy innen látták el tenyészállatokkal (keresztezéshez) az árutermelő, legtöbbszőr helyi fajták tenyésztő állományokat.

Változatos számban tenyésztettek helyi, őshonos fajták az egyes országokban. Ezek közül kiemelkedik Albánia, ahol még megvan a 11 helyi fajta, bár ezek keresztezésbe

vonása folyamatosan növekszik. Ezzel ellentétes példaként lehet megemlíteni a volt jugoszláv tagállamokat, ahol a balkán kecske tartása számít dominálónak jelenleg is. Kivételnek számít Szlovénia, ahol egy másik helyi fajta tenyésztnek, vagy Oroszország, ahol néhány őshonos gyapjútermelő (mohair és kasmír) fajta is megtalálható.

A tejtermelés szintje

A különböző országokban tartott-tenyésztett helyi fajták tejtermelési szintje lényegesen elmaradt az oda importált exotikus fajták tejhozamától (3. táblázat). A megfigyelhető különbség sok esetben a kétszeres értéket is elérte. Csehországban és Szlovákiában, illetőleg részben Szlovéniában kivételes helyzettel találkozhatunk: az oda importált alpesi és szánentáli kecskéket „nemzetiesítették”: rövid szőrű fehér, rövid szőrű barna, illetve szlovén alpesi és szlovén szánentáli.

A fejési időszak hossza és a fejt napok száma átlagosan alacsonynak minősíthető, de az importált fajták egyedével végzett keresztezések eredményeként növekvő tendenciát mutatott: a vérhányad emelkedésével nőtt a laktációs időszak hossza.

A fajtatizta importált (exotikus) fajták fejt laktációja 205–300 napra terjedt ki, és jelentős hányadban a 300 napot is meghaladta. Ezzel szemben a helyi fajták egyedével esetében az átlagos fejési szezon 80–120 nappal volt rövidebb.

Az anyakecskék kora

A legtöbb vizsgált országban alig van erre vonatkozó információ, pedig az anyakecs-

kék kor szerinti megoszlása (4. táblázat) nagyon jó képet ad az állomány állapotáról és az utánpótlás szintjéről. Ez utóbbi az adott állomány termelőképeségének és tenyészértékének növelési eszköze.

A két éves kor alatti szint két különböző dolgot jelent. Ha ez a szint túlságosan alacsony (20% alatt), akkor az utánpótlásra meghagyott állományhányad csak a felnőttállat-elhullást és a szükséges szelekció miatti kiesést képes fedezni. E szint felett van esély a nagyobb arányú fejlesztésre. Amennyiben ez a hányad meghaladja a 30%-ot az adott állományban, az valószí-

4. táblázat: Az anyakecskék kor megoszlása (%)				
	2 éves kor alatt	2–4 év	4–6 év	6 év felett
Albánia	18,2	48,6	32,9	0,3
Bulgária	-	-	-	-
Csehország	-	-	-	-
Görögország	20	50	20	10
Grúzia	50	30	20	-
Horvátország	18	29	38	15
HU–MJKSZ*	16,6	31	28,5	23,9
Örményország	8	80	10	2
Románia	-	-	-	-
Szerbia	20	15	40	25
Szlovákia*	21,6	29,0	22,6	26,8
Szlovénia	43	25	17	15

* csak törzstenyésztésben lévő állomány

nüszíti, hogy az adott nyáj termelése éppen csak elindult. Ha az adott nyájban a 6 éves és afeletti korú állatok aránya meghaladja a 25%-ot, akkor az állomány erősen öregszik, és a túléléshez jelentős fiatalításra szorul.

A vizsgált országok közül Grúziában és Szlovéniában tapasztaltunk intenzív létszám-növekedési tendenciát. A korösszetétel csaknem optimális Görögországban és jól kiegyenlítettnek minősíthető Albániában, Horvátországban, Magyarországon, valamint Szlovákiában. Az örményországi tenyésztési program csak két évvel az adatfelvételezést megelőzően indult el, ezért az állomány nagyobbik hányada meglehetősen fiatal. Szerbia esetében, ahol a 4 és 6 éves kor közötti állatok aránya 65%-ot tesz ki, jelentősebb hányadú utánpótlásra van szükség.

A vizsgált országok átlagos helyzetét tekintve jól kiegyensúlyozott kor összetételt figyelhettünk meg, jóllehet a legtöbb ország esetében a koradatok csak a törzstenyésztékben tartott állatok esetében elérhetőek.

A kecsketartás célja és formája

A tartott állatok számát tekintve főfoglalkozású (professzionális), részmunkaidős, valamint hobbi kecsketartást különböztethetünk meg. A főfoglalkozású kecsketartás egyértelműen dominált Albániában (98,58%), Örményországban (92%), Görögországban (85%), Grúzia (60%), de lényegesen kisebb hányadban van jelen Horvátországban (37%), Magyarországon (35%) és Szerbiában (20%). A részfoglalkozású kecsketartás a következő országok esetében domi-

náns: Szerbia (60%); Horvátország (48%); és Magyarországon (40%).

A hobbi kecsketartás jelentős szerepet játszik Grúziában (30%), Magyarországon (25%), és Szerbiában (20%). Ilyen adatok más országot tekintve nem elérhetőek.

A tartott állatok számához kapcsolódóan

a kecsketartás célja meglehetősen stabil, csak kis különbségek voltak felfedezhetőek az országok között. Albániában a kecske farmok 98,4%-a kettős hasznosítási (hús és tejtermelés) tevékenységet végez, és mindössze a gazdaságok 1,6%-án tartottak gyapjútermelő kecskéket. Örményországban és Szerbiában a kecsketartás fő célja (100,0%) a tejtermelés. Ez a cél dominál Görögországban (98%), Szlovákiában (96%), Magyarországon (90%), és Horvátországban (68%). Csehországban 313 tejelő, 14 hús, és csak 3 gyapjútermelő kecskefarmot tartanak nyilvántartásban. Ezzel szemben a hús számít meghatározó terméknek Grúziában (70%) és Szlovéniában (81%), de csak 10%-ot tesz ki Magyarországon.

Mindössze néhány kecskefarmon termelnek gyapjút (mohair és kasmír), Romániában és Szlovákiában. Ezt a tevékenységet „örökölték” a '80-as évek vége és a '90-es évek eleje közötti időszakból, amikor e fajták tartása divatként megjelent e régióban, és jelentős létszámban importáltak tenyészállatokat ezen országokba. Ezek száma azonban csaknem teljesen eltűnt 2014-re.

A termelési rendszer és a fejési módszer

A vizsgált országokban a kecsketartó üzemek legnagyobb hányadában tradicionális extenzív tartási rendszert alkalmaztak (5. táblázat): Grúziában 100%; Ukrajnában 99,2%; Fehéroroszországban 98%; Moldáviában 94%; Oroszországban 90,1%; Szerbiában 85%; Macedóniában 80%; Magyarországon 75%; Romániában 77%; Bulgáriában 70%; és Montenegróban 50%.

Országok	termelési rendszer (%)			fejési módszer (%)		
	hagyományos extenzív legeltetéses	javitott rendszer (legelő+kiegészítő takarmány)	Intenzív zárt tartás	kézi fejés	egyszerű kannás fejés	modern fejőállás
Albánia	36,20	63,77	0,03	98,8	1192	0,008
Bulgária	70	30	-	70	20	10
Csehország	nincs pontos adat	in. h.	<10 kecske	< 30 kecske		
Fehéroroszország	98	2	-	98	1,6	0,2
Görögország	5	85	10	70	20	10
Grúzia	100	-	-	100	-	-
Horvátország	10	30	60	10	80	10
HU-KSH	35	45	20			
HU-MJKSZ	75	20	5	10	70	20
Macedónia	80	20		98,5	1,0	0,5
Moldávia*	94	5	1	94	5	1
Oroszország*	90,1	9,89	0,01	90,1	9,89	0,01
Örményország	70	30	-	90	8	2
Románia	77	20	3	80	15	5
Szerbia	85	10	5	70	25	5
Szlovákia**	30	70	-	64	34	2
Szlovénia	8	90	2	2	1	97
Ukrajna*	99,2	0,79	0,01	99,2	0,79	0,01

*becsült; **csak törzs tenyésztésben lévő; in. h. – családi kis állomány

Néhány más országban a félintenzívnek nevezhető technológia (a legelő mellett jelentős mértékű kiegészítő takarmány) nagyobb szerepet játszott: Szlovéniában 90%; Görögországban 85%; Szlovákiában 70%; Albániában 63,77%; és Montenegróban 40%.

Az intenzív zárt tartási technológia a horvátországi kecsketartó üzemek 60%-ára volt jellemző, de fontos szerepet kapott e módszer Görögországban, Montenegróban (10–10%) és Magyarországon is.

A tradicionális kézi fejés még mindig dominált a vizsgált országok jelentős hányadában: Grúziában 100%; Ukrajnában 99,2%; Albániában 98,8%; Macedóniában 98,5%; Fehéroroszországban 98%; Moldáviában 94%; Oroszországban 90,1%; Montenegróban és Romániában 80–80%; Szerbiában és Görögországban 70–70%; és Szlovákiában 64%.

Az egyszerű sajtáros fejőgép használata dominált Horvátországban (80%) és Magyarországon (70%), és ez a kategória ugyancsak jelentős szerepet játszott Szlovákiában (34%); Szerbiában (25%); Görögországban és Bulgáriában (20%); valamint Romániában és Montenegróban (15–15%). A legmodernebb fejőgépek és rendszerek alkalmazása Szlovéniában dominált (97%), de ez a kategória fontos szerepet játszott Magyarországon (20%); Bulgáriában, Horvátországban és Görögországban (10–10%).

A farmok tejtermelési szintje

Egy kecsketartó gazdaság éves tejtermelésének mennyisége nagy mértékben függ a tartott és fejt állatok számától, valamint a tenyésztett fajtától (6. táblázat). Magyar adatok szerint a gazdaságok döntő hányadában kevesebb mint 5000 liter tejet termelnek éves szinten, ami a kis állomány nagyság következménye. Hasonló, de sokkal kisebb adatot találtunk Albánia esetében (68,4%). Grúziában a gazdaságok 100%-ában éves szinten 5000–10 000 liter tejet termelnek. Az örmény kecskefarmok 70%-a ugyancsak e kategóriába tartozott.

Néhány más országban (Szlovénia 30%; Albánia 22,6%; Horvátország 21%, Szerbia 20%) a farmok jelentős hányada is ebbe a kategóriába volt sorolható.

Görögországban a farmok felén 10 000–30 000 liter tejet termelnek éves szinten, és több más vizsgált országban a farmok jelentős hányada ugyancsak ide sorolható volt: Szlovénia 38%; Szerbia 30%, Horvátország 30%; Örményország 20%.

A gazdaságok jelentős hányadán termeltek 30 000–50 000 liter tejet egy évben: Horvátországban (25%), Szerbiában (20%), és Görögországban (15%). Néhány olyan nagyobb méretű kecskefarm működött Szerbiában (30%), ahol az éves tejtermelés elérte az 50 000 – 100 000 liter, és a görög kecskefarmok 15%-a ugyancsak e kategóriába volt besorolható. Mindössze néhány gazdaságot soroltak be a 300 000–500 000 liter tejet termelő kategóriában Horvátországban (2,0%),

6. táblázat: Az éves farmonkénti tejtermelés megoszlása (%)

Országok	Az éves farmonkénti tejtermelés megoszlása (%)					
	5000 liter alatt	5000–10 000 liter között	10 000–30 000 liter között	30 000–50 000 liter között	50 000–100 000 liter között	300 000–500 000 liter között
Albánia	68,4	22,6	6,5	1,8	0,7	-
Bulgária	nincs elérhető adat					
Csehország	nincs elérhető adat					
Görögország	10	10	50	15	15	-
Grúzia	-	100	-	-	-	-
Horvátország	17	21	30	25	5	2
HU-KSH	97,76	1,78	0,32	0,1	0,02	0,02
Örményország	8	70	20	2	-	-
Románia	nincs elérhető adat					
Szerbia	-	20	30	20	30	-
Szlovákia	nincs elérhető adat					
Szlovénia	18	30	38	12	2	-

7. táblázat: A kecsketej felvásárlási árak, valamint a kecskesajt értékesítési árak megoszlása (%)

Ország	Kecsketej felvásárlási ár megoszlása (%)					Kecskesajt értékesítési ár megoszlása (%)				
	0,3 €/liter alatt	0,3–0,4 €/liter	0,4–0,5 €/liter	0,5–0,6 €/liter	0,6 €/liter felett	6 €/kg alatt	6–10 €/kg	10–20 €/kg	20 €/kg felett	
Albánia	-	12,2	83,5	4,3	-	100	-	-	-	
Bulgária	-	100	-	-	-	100	-	-	-	
Csehország	-	-	-	-	1,3 €/l	-	-	100	-	
Görögország	-	-	-	85	15	-	100	-	-	
Grúzia	-	100	-	-	-	100	-	-	-	
Horvátország	-	100	-	-	-	-	10	85	5	
HU-MJKKHE	-	10	35	40	20	15	45	35	5	
Örményország	-	100	-	-	-	100	-	-	-	
Románia	15	70	10	5	-	-	-	-	-	
Szerbia	-	-	100	-	-	-	100	-	-	
Szlovákia	-	-	-	10	90	5	80	10	10	
Szlovénia	-	-	-	-	0,7–0,8 €/l	-	-	11/13–19 €/kg	-	

HU-MJKKHE – Magyar Juh- és Kecsketejgazdasági Közhasznú Egyesület adata

és Magyarországon (0,02%), de van egy-két ilyen méretű gazdaság Romániában is.

A tej felvásárlási árak és a sajt értékesítési árak

A nyers tej felvásárlási ára meglehetősen tág határok között változott a vizsgált országokban (7. táblázat). Jelentős részükben (Örményország, Bulgária, Horvátország, Grúzia) a felvásárlási ár 100%-ban a 0,3 és 0,4 €/liter közötti árkategóriában jutott a vásárlóhoz. Romániában a nyerstej mintegy 70%-a kelt el ezen az árszinten, jóllehet, az értékesített tej 15%-ának ára a 0,3 €/liter szintet sem érte el.

Szerbiában a felvásárolt nyers kecsketejért 100%-ban 0,4–0,5 €/liter árat fizettek ki a feldolgozók. Ez az árszint dominált Albánia (83,5%) esetében, ugyanakkor ezt az árszintet a Magyarországon felvásárolt kecsketej 35%-a, Romániában pedig csak 10%-a érte el.

Görögországban a nyers kecsketej felvásárlási ára 0,5 és 0,6 €/liter, amely árszint a magyar piacon értékesített kecsketej eseté-

ben dominánsnak (40%) tekinthető. Ezt némileg meghaladta a Szlovákiában (0,6 €/liter) és Szlovéniában (0,7–0,8 €/liter) felvásárolt kecsketej ára. A legmagasabb árat Csehországban (1,3 €/liter) az öko/bio minőségű kecsketejért fizettek, részben a farmról, részben pedig bioboltokból történő értékesítés esetében. A vizsgálatban szereplő többi ország árviszonyai ismeretlenek.

A kecskesajt értékesítési ára hasonló különbségeket mutatott a kérdéses országok esetében (3. táblázat). Négy országban (Albánia, Örményország, Bulgária, és Grúzia) a sajt átlagos értékesítési ára 100%-ban 6 €/kg szint alatt volt.

A 6 és 10 €/kg közötti árszint dominált Görögországban (100%) és Szerbiában (80%), és lényegesen kisebb arányban Magyarországon (40%) is. Csehországban, a tejéhez hasonlóan, a sajt ára is lényegesen magasabb volt, igaz, tág határok között (10–20 €/kg – 100%-ban) változott. Horvátországban a kecskesajt 85%-át, míg Magyarországon csak 35%-át értékesítették ezen az áron. A többi országhoz képest spe-

ciális helyzet volt megfigyelhető Szlovéniában, ahol a friss sajtót általában 11 €/kg, míg az érlelt sajtókat 19–20 €/kg szinten értékesítették, 100%-ban. Természetesen a speciális minőséget jelentő sajtók ára a 20 €/kg szintet is meghaladta (Szlovákia esetében 10%; Horvátország és Magyarország esetében a sajtók 5–5%-a).

Gida választás és értékesítés

Az egynapos gidaválasztási kort számos vizsgált országban alkalmazták (8. táblázat), jóllehet ez a módszer csak Szerbiában játszott domináns szerepet (50%), ahol a nagyobb farmokon a mesterséges gidanevelés mindennapi gyakorlatnak számít. A gidák kisebb hányadát választották le egyhetes korban Horvátországban (10%), és érzékelhető hányadban Magyarországon (5%), de még az ilyen korú gidák is mesterséges nevelést igényelnek. Az egyhónapos választási kor dominált Szlovákiában és Grúziában (80-80%), ugyanakkor néhány további vizsgált országban is alkalmazták ezt

a módszert: Horvátország (41%), Szlovénia (30%), Magyarország és Szerbia (20–20%).

A kéthónapos választási kor dominált Görögországban és Örményországban (80–80%), Szlovéniában (68%), és Magyarországon (60%), illetve ez jelentős hányadban alkalmazott módszer volt Horvátországban (35%), Szerbiában (30%), Albániában (21,5%), valamint Grúziában és Szlovákiában (20–20%). Bulgária (80%) és Albánia (78,5%) esetében a kéthónapos kor utáni választás a meghatározó gyakorlat, bár ez a kései választás más országokban ugyancsak nagy hányadban volt jelen: Örményország és Görögország (20–20%), Magyarország (10%).

A vágógidákat négy súlykategóriában értékesítették a vizsgált országokban. A 8–12 kg közötti kategóriába tartozó gidákat bizonyos meghatározott piaci szereplők keresik (pl. Olaszország) a bárányexporthoz kapcsolódóan, így ez a kategória jelentős szerepet kapott Magyarországon (30%), Albániában (21,5%) és Szlovákiában (20%). A gidák döntő hányada a 12 és 16 kg élő-

súly-kategóriába tartozott azok értékesítésekor Görögországban (80%), Albániában (73,5%), Szlovákiában (70%), Magyarországon (60%), és Szerbiában (50%), de e kategória fontos szerepet játszott Bulgáriában (35%), és Szlovéniában (30%) is.

A 16–20 kg közötti kategória dominált Grúziában (70%) és Horvátországban (62%), s a gidák felét (50%) tette ki Szerbiában. Bulgária (35%) és Szlovénia (30%) esetében ez a kategória a gidák harmadát foglalta magába. Örményországban (80%) és Szlovéniában (70%) a 20 kg súly feletti vágógida a legkeresettebb, s emellett Szerbiában (35%) több, mint a gidák egy harmadát is ebben a súlyban értékesítették.

Az értékesítési súly megoszlásban tapasztalt eltérések mellett az értékesítési árakban is határozott különbségek voltak az egyes országok között. Szlovákiában értékesítették a legalacsonyabb áron a vágógidákat (70%-ban 2 €/kg alatt), ugyanakkor Albánia esetében volt a legmagasabb az ár (100%-ban 8–10 €/kg). A vizsgálatban részt vevő legtöbb országban a 2 és 3 € élőszületkilogrammonkénti értékesítési átlagár dominált: Bulgária, Magyarország és Szerbia (gyakorlatilag 100–100%-ban), Görögország (95%), és Grúzia (90%), de ez az ár volt a meghatározó Csehország (60%) esetében is.

Örményországban a vágógidák 100 %-át 3 és 5 €/élőszületkilogramm áron értékesítették. Ugyancsak ez a kategória dominált Horvátország (70%) esetében, és ide tartozott a gidák fennmaradó 40%-a Csehországban. Szlovénia helyzete speciális, az élő vágógidák ára átlagosan 4 €/kg volt.

A kecsketermékek piaca

A kapott adatok alapján általános érvénnyel megállapíthatjuk, hogy a kecsketartó gazdaságok termékeinek forgalmazása nem számít a jól szervezett piacok közé (9. táblázat). Ez különösen igaznak bizonyult a vágógidák és a felnőtt vágókecskék esetében.

Országok	Gida választási kor (%)					Gida értékesítési súly (%)					Gida értékesítési ár (%)			
	egy nap	egy hét	egy hónap	két hónap	két hónap felett	8–12 kg	12–16 kg	16–20 kg	20 kg felett	2 €/kg alatt	2–3 €/kg	3–5 €/kg	5–8 €/kg	
Albánia	-	-	-	21,5	78,5	21,5	73,5	5,0	-	-	-	-	100	
Bulgária	10	-	-	10	80	15	50	35	-	-	100	-	-	
Csehország	nincs adat					nincs adat					-	60	40	-
Görögország	-	-	-	80	20	-	80	10	10	-	95	5	-	
Grúzia	-	-	80	20	-	-	20	70	10	-	90	10	-	
Horvátország	5	10	41	35	9	5	15	62	18	-	20	70	10	
HU–KSH	5	5	20	60	10	30	60	10	-	-	100	-	-	
Örményország	-	-	-	80	20	-	10	10	80	-	-	100	-	
Románia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Szerbia	50	-	20	30	-	-	15	50	35	-	100	-	-	
Szlovákia	-	-	80	20	-	20	70	5	5	70	20	10	-	
Szlovénia	2	-	30	68	-	-	-	30	70	-	-	4 €/kg	-	

Országok	A gidahús piaca (%)					A tej és tejtermékek piaca (%)				
	saját temelői fogyasztás	helyi értékesítés informális kapcsolatokon keresztül	értékesítés helyi boltok	vágóhidra való értékesítés (exporttal együtt)	egyéb (pl. állatkertnek takarmányként)	saját temelői fogyasztás	helyi értékesítés informális kapcsolatokon keresztül	értékesítés helyi boltok, étteremnek	értékesítés feldolgozók részére	
Albánia	21,8	34,4	43,8	-	-	15,3	12,6	7,2	64,9	
Bulgária	15	85	-	-	-	10	15	-	75	
Csehország	nincs adat					nincs adat				
Görögország	3	5	30	62	-	10	-	-	90	
Grúzia	80	10	10	-	-	80	10	-	10	
Horvátország	12	75	13	-	-	8	25	37	31	
HU–KSH	69	29	0,49	1,5	0,01	30	35	10	25	
Örményország	50	30	28	-	2	✓	✓	✓	✓	
Románia	40	30	15	13	2	40	20	10	30	
Szerbia	-	100	-	-	-	10	10	-	80	
Szlovákia	80	10	-	10	-	60	20	10	10	
Szlovénia	1	50	20	29	-	10	50	40	-	

Az előállított vágókecske húsát döntően a megtermelő gazdaságokban fogyasztják el számos vizsgált országban (Szlovákia és Grúzia (80–80%), Magyarország (69%), Örményország (50%), és Románia (40%)), míg más országok esetében ez a kategória sokkal kisebb jelentőségű. Az informális kapcsolatokon keresztül történő helyi értékesítés játszotta a meghatározó szerepet Szerbiában (100%), Bulgáriában (85%), Horvátországban (75%), Szlovéniában (50%). Ez az értékesítési forma ugyancsak jelentős volt Albániában (34,4%), Romániában és Örményországban (30–30%), és Magyarországon (29%).

A helyi boltokon-üzleteken keresztül való értékesítés játszotta a legnagyobb szerepet Albánia (43,8%) esetében, s emellett nagyon jelentős értékesítési csatornának számított Görögországban (30%), Örményországban (28%) és Szlovéniában (20%). Görögország esetében (62%) a közvetlenül vágóhidra való értékesítés játszotta a domináns szerepet, s e kategóriába tartozott a Szlovéniában piacra került vágókecskék 29%-a is. Más országok esetében e kategória elenyésző szerepet kapott. Volt egy közvetlenül meg nem határozott értékesítési csatorna is egyes vizsgált országokban, amelybe a vágóállatok (legtöbbször pár napos vagy hetes gidák) állatkertnek való értékesítése (ragadozó állatok takarmányaként) is beletartozott. Ez azonban nagyon is elenyésző hányadot tett ki.

A tej és a tejtermékek esetében a helyzet a fentiekől nagy mértékben eltérő volt, jóllehet, az egyes országok között nem csekély különbségek voltak megfigyelhetők. A gazdaságok (termelők) saját fogyasztása a döntő hányadot tette ki Grúziában (80%) és Szlovákiában (60%), s ugyancsak jelentős arányt képviselt Romániában (40%) és Magyarországon (30%).

Az informális kapcsolatokon keresztül történő helyi értékesítés minden vizsgált országban jelen volt, jóllehet ez a kategória csak Szlovéniában játszott meghatározó (50%) szerepet. Ugyanakkor nagy jelentősé-

ge volt Magyarország (35%), Horvátország (25%), Szlovákia és Románia (20–20%) esetében.

A helyi boltok és éttermek részére való tej és tejtermék értékesítés Szlovéniában (40%) és Horvátországban (37%) bizonyult a legfontosabbnak. Görögország esetében a megtermelt tejet 90%-ban a tejfeldolgozók vásárolták fel. A feldolgozóknak való tejértékesítés ugyancsak meghatározó volt Szerbia (80%), Bulgária (75%) és Albánia (64,9%) esetében, s emellett növekvő jelentőségre tett szert Horvátországban (31%), Romániában (30%) és Magyarországon (25%). Örményországban mindegyik értékesítési csatorna megtalálható volt, de ezek arányát, megoszlását nem tudták meghatározni.

A kecsketej felvásárlásban és feldolgozásban érdekelt üzemek száma rendkívül eltérő volt a vizsgált országokban, ugyanakkor, a helyi, gazdaságban történő tejfeldolgozás nem számított általános tevékenységnek. Örményország, Horvátország és Szlovénia esetében a gazdaságok több mint 75%-ában működött kis helyi tejfeldolgozó műhely. Magyarország esetében ez az arány

50 és 75% közöttire becsülhető (a saját konyhában való feldolgozás nem tartozik e kategóriába). Szerbiában és Szlovákiában a kecsketartó gazdaságok 10–30 %-ában működtetnek valamilyen saját tejfeldolgozó műhelyt, ugyanakkor a többi vizsgált ország esetében a saját gazdaságban való feldolgozás nem érte el a 10%-os szintet.

A kecsketartók által használt földterület

Meglehetősen korlátozott adatok voltak elérhetők a kecsketartók által használt földterület nagyságára vonatkozóan a vizsgált országok esetében (10. táblázat). Grúziában a kecsketartók nem rendelkeznek földterülettel, és Örményországban is csak a kecsketartók fele használ valamilyen földet. A termőföld nélküli kecsketartás sokkal kisebb arányban volt jelen Magyarország (16,4%), Görögország (15%) és Horvátország (4%) esetében.

Albániában a kecsketartó gazdaságok kevesebb mint 3 ha területen gazdálkodtak, és e kategóriába tartozott a magyarországi kecsketartók döntő hányada is (53,2%). Ez az üzemméret nagy hányadot tett ki Görögországban (40%) és Örményországban (30%).

10. táblázat: A kecske farmok által használt terület nagyságának megoszlása (%)

Országok	saját föld nélkül	kevesebb, mint 3 hektár	3–10 hektár között	10–30 hektár között	30–50 hektár között	50–100 hektár között	100–300 hektár között	300 hektár felett
Albánia	-	100	-	-	-	-	-	-
Bulgária	-	-	-	-	-	-	-	-
Csehország	-	-	-	-	-	-	-	-
Görögország	15	40	40	5	-	-	-	-
Grúzia	100	-	-	-	-	-	-	-
Horvátország	4	22	41	25	6	2	-	-
HU-KSH	16,4	53,2	10,4	8,9	3,1	3,3	3,3	1,4
Örményország	50	30	15	5	-	-	-	-
Románia	-	-	-	-	-	-	-	-
Szerbia	-	-	20	60	20	-	-	-
Szlovákia	-	-	-	-	-	-	-	-
Szlovénia	-	20	70	10	-	-	-	-

11. táblázat: A saját tulajdonú földterület-, bérelt legelő-, és bérelt szántó terület megoszlása (%)

Országok	Saját tulajdonú terület aránya (%)					Bérelt legelő aránya bérbeadónként (%)				Bérelt szántó aránya (%)			
	kisebb mint 10%	10–20% között	20–30% között	30–50% között	50% felett	helyi közösség	állam	más föld tulajdonos	más farmer	helyi közösség	állam	más föld tulajdonos	más farmer
Albánia	nincs adat												
Bulgária	nincs adat					100		-	-			50	50
Csehország	nincs adat												
Görögország	5	5	20	60	10	75	10	10	5			90	10
Grúzia	100	-	-	-	-	60	-	30	10	20		40	40
Horvátország	5	12	17	28	38	23	63	5	9	68	5	12	15
HU-KSH	-	10	20	35	55	20	30	30	20	30	35	20	15
Örményország	50	50	-	-	-	80	10	5	5	80	10	5	5
Románia	nincs adat												
Szerbia	-	-	-	40	60	60	10	30	-	30	10	60	
Szlovákia	nincs adat												
Szlovénia	nincs adat												

A 3 és 10 ha közötti földterület-kategória dominált Szlovákiában (70%), és ez az üzemméret a görögországi (40%) és horvátországi (41%) kecsketartó gazdaságok jelentős hányadát is jellemezte. Szerbiában a 10 és 30 ha közötti kategória dominált a kecsketartók esetében. E farmméret-kategória Horvátországban sem volt jelentéktelen (15%), de a többi vizsgált országban csak a gazdaságok kis hányada tartozott ide.

A 30 és 50 ha közötti földterülethasználat már nem volt jellemző a vizsgált országokra. Ez a kategória a legnagyobb hányadot Szerbiában (20%) tette ki, és mindössze a gazdaságok 6%-a tartozott ide Horvátországban és 3,1%-a Magyarországon.

A kapott statisztikai adatok szerint a nagyobb (50 és 100 ha között) területen működő kecsketartó gazdaságok megtalálhatók voltak Horvátországban (2%) és Magyarországon (3,3%). Magyarországon voltak olyan kecskét is tartó gazdaságok, ahol a használt földterület nagysága elérte a 100–300 ha-t (3,3%), sőt, a 300 ha feletti területen gazdálkodó, kecskét is tartó üzemek aránya mintegy 1,4%-ot tett ki.

E nagy méretkategóriákban a kecsketartás és -tenyésztés nem játszott meghatározó szerepet, inkább más mezőgazdasági ágazatok domináltak.

A használt területek tulajdonviszonyai

A kecsketartók által használt területek nagysága mellett azok tulajdon viszonyaira vonatkozó adatok is meglehetősen korlátozott hányadban voltak elérhetők a vizsgálatban szereplő országokban (11. táblázat). A legtöbb kecsketartók által használt földterület mások tulajdonában volt. Grúziában például a kecsketartók által használt terület kevesebb, mint 10%-ban volt saját tulajdonukban. Örményországban a kecsketartó gazdaságok fele a használt földterület 10%-ának volt tulajdonosa, míg a másik fele a művelt terület 10–20%-át tulajdonolta.

A többi vizsgált országban a fentieknél kedvezőbb tulajdonviszony-megoszlást tapasztaltunk. Görögországban a kecsketartó gazdaságok 60%-a az általa használt

földterület 30–50%-ának volt tulajdonosa. Ez utóbbi kategóriába tartozott a gazdaságok 40, 35, és 28%-a Szerbia, Magyarország és Horvátország esetében.

A szerbiai kecsketartók által használt földterület 60%-a tartozott abba a kategóriába, ahol az általuk használt terület több mint 50%-át saját tulajdonuknak tudhatták. Ez azt jelenti, hogy a használt terület kisebb hányada volt más tulajdonában. Ebbe a kategóriába tartozott a magyarországi kecsketartó gazdaságok által használt terület 55%-a, míg ez az arány csak 38%-ot tett ki Horvátország és 10%-ot Görögország esetében.

A fentiekben bemutatott adatok azt jelzik, hogy a kecsketartók által használt földterületek nagyobbik hányada más tulajdonában volt, általánosságban a használt legelő- és szántóterületek nagyobbik részét valaki mástól kellett bérelniük. A legelőket (állandó gyepterületeket) számos országban a legnagyobb hányadban a helyi önkormányzatoktól bérelték: Bulgáriában 100%; Örményországban 80%; Görögországban 65%; Grúziában és Szerbiában 60–60%.

Ezzel szemben Horvátországban az állam volt a legnagyobb bérbeadó tulajdonos (63%), amelytől a kecsketartók a legelőket bérelhették. Magyarországon ugyan csak az állam volt a legnagyobb bérbeadó, de csak 30%-ot tett ki a tőle bérelt terület aránya.

A használt gyepterületek nagyobb hányadát más földtulajdonosoktól bérelték Magyarországon, Szerbiában és Grúziában (30–30%), ami azt jelenti, hogy a bérbeadó tulajdonosok nagyobb hányada nem végzett aktív mezőgazdasági tevékenységet. A más gazdálkodóktól bérelt legelőterület aránya csak Magyarország esetében volt jelentős (20%), más országokban ez a kategória csaknem jelentéktelennek bizonyult.

A helyi önkormányzatok kecsketartóknak szántóterületet bérbeadó szerepe csak két országban bizonyult dominánsnak: Örményországban 80%; Horvátországban 68%. Más országokban ez az arány sokkal kisebb volt: Magyarországon és Szerbiában 30–30%, Grúziában 20%.

Az állam csak Magyarországon esetében bizonyult jelentős szántóterület-bérbeadónak (35%). Görögországban a művelt szántóterületek 90%-át más földtulajdonosoktól bérelték a kecsketartók, amely arány csak 60%-ot tett ki Szerbia esetében. A más földtulajdonosoktól és más gazdálkodóktól bérelt terület aránya azonos mértékűt tett ki Bulgáriában (50-50%) és Grúziában (40–40%).

A kecsketartók által alkalmazott munkaerő

A legtöbb országban a kecsketartás egyféle családi üzletnek számított, és csak korlátozott mértékben vettek igénybe külső munkaerőt a gazdaságok működtetéséhez (12. táblázat).

A legtöbb kecsketartó gazdaságban csak családtagok dolgoztak Magyarországon

12. táblázat: Az egy-egy kecskegazdaságban dolgozó munkaerő megoszlása (%)

Országok	Csak családtagok	Kevesebb, mint 3 fő	3–5 fő	5–10 fő	10 fő felett
Albánia	34,5	65,4	-	0,1	-
Bulgária	80	20	-	-	-
Csehország	-	-	-	-	-
Görögország	90	10	-	-	-
Grúzia	75	10	10	5	-
Horvátország	85	10	5	-	-
HU–KSH	98,1	1,0	0,4	0,2	0,3
Örményország	5	70	20	3	2
Románia	-	-	-	-	-
Szerbia	20	65	15	-	-
Szlovákia	-	-	-	-	-
Szlovénia	-	-	-	-	-

(98,1%), Görögországban (90%), Horvátországban (85%), Bulgáriában (80%), és Grúziában (75%). A kecske farmok 34,5%-a tartozott ebbe a kategóriába Albániában és 20%-uk Szerbiában.

Az örmény kecsketartó gazdaságok 70%-ában kevesebb, mint 3 fő külső munkaeerőt alkalmaztak. Ugyancsak ez a kategória dominált Albániában (65,4%) és Szerbiában (65%), de jelentős volt Bulgáriában (20%) is.

A 3–5 fő külső munkaeerőt alkalmazó gazdaságok aránya Örményországban (20%) és Szerbiában (15%) volt a legmagasabb.

Ahogy a farmok, különösen a tejtermelő gazdaságok mérete növekedett, úgy nőtt a külső munkaeerő iránti igény, jóllehet korlátozott volt azon kecsketartó üzemek száma (és aránya), ahol 5–10 vagy 10-nél több fő külső munkaeerőt alkalmaztak a régióban. A többlet munkaeerőt főleg a fejésben és a tejfeldolgozásban hasznosították ezen nagygazdaságokban.

A kecsketartók kora és képzettsége

A kor és képzettség szerinti megoszlás a kecsketartók fele esetében nem ismert, illetve eddig azt soha sem vizsgálták (13. táblázat).

A korosztály-kategóriák adatait vizsgálva Örményország és Grúzia kivételes helyzetben volt, mert a kecsketartók 70, illetve 40%-a a 30–40 év közötti korosztályba tartozott. Emögött azonban az USA által támogatott programok álltak, amelyek vonzották a fiatalabb gazdálkodókat az ágazatba. A korosztály-kategóriák megoszlása Horvátország, Görögország, Magyarország és Szerbia esetében elfogadhatónak volt tekinthető, de az öregedés tendenciája ugyancsak megfigyelhető ezen országokban. Domináns hányaduk 40 évnél idősebb volt, sőt, nagy részük a 60 éves kor is meghaladta.

Albánia esete nem volt kategóriákba sorolható. Itt a kecsketartók 1%-a 25 évesnél fiatalabb, 69%-uk 25 és 60 éves kor közötti volt, és 25%-uk kora meghaladta 60 évet.

Országok	Kevesebb, mint 10 €/év	10–30 €/év	30–50 €/év	50–100 €/év	100–200 €/év	200–300 €/év	300 €/év felett
Albánia	nem vizsgált						
Bulgária	nem vizsgált						
Csehország	nem vizsgált						
Görögország	-	10	80	8	2	-	-
Grúzia	80	20	-	-	-	-	-
Horvátország	-	-	10	25	30	25	10
HU–KSH	5	15	40	20	15	5	-
Örményország	-	-	-	20	70	10	-
Románia	nem vizsgált						
Szerbia	-	100	-	-	-	-	-
Szlovákia	nem vizsgált						
Szlovénia	nem vizsgált						

A kecsketartók képzettségi szintje országoként elég változatos, de általánosságban alacsonynak volt minősíthető. Az elemi iskolai végzettség dominált például Görögországban (75%) és Albániában (62,8%), de nagyon magas volt Magyarország esetében (43,9%) is.

A képzett munkaeerő (legtöbbször szakmunkások) aránya Albániában volt a legmagasabb (31,2%), és meglehetősen alacsonynak bizonyult a többi vizsgált országban.

A kecsketartók legnagyobb hányada legalább középiskolai végzettséggel bírt Horvátországban (69%), de ez a szint csak 50%-os volt Örményországban, Grúziában és Szerbiában, míg Magyarországon 45,4%-ot ért el.

A főiskolai képzettség Örményországban és Szerbiában (35–35%), az egyetemi végzettség aránya pedig Grúziában volt a legmagasabb (30%).

A kecsketartás támogatottsága

A kecsketartók tevékenységét segítő támogatások meglehetősen alacsony szintűek a vizsgált országokban. Gyakorlatilag direkt támogatást (€/nőivarú egyed) a legtöbb országban nem alkalmaztak az ágazatban.

Albániában a génmegőrzésben (20 €/anya és 30 €/bak) és a fajtatiszta tenyésztésben (10–50 nőivarú egyed esetében 37,5 €/egyed) éves szinten jelentős támogatással segítik a régi fajták megtartását és a tenyésztés színvonalának emelését. Emellett a főfoglalkozású kecsketartók esetében (100–300 anya) a tartási költségek fedezéséhez évi 3,6 €/egyed támogatással járulnak hozzá.

Bulgáriában (20 €/anya) és Horvátországban (17 €/anya) a kecsketartás támogatott tevékenység volt. Magyarországon de minimis támogatásban (10 €/anya) részesültek a regisztrált kecsketartók, igénylés alapján.

Görögországban a kecsketartók 2005-ig külön egyedenkénti direkt támogatást kaptak, de azóta az SPS támogatási rendszer keretében jutnak támogatáshoz. Más EU-tagállamok (Csehország, Szlovákia, Szlovénia, Románia és Magyarország) esetében a kecsketartók a SAPS támogatási rendszer keretében terület alapján juthatnak támogatáshoz, de a kecsketartást közvetlenül nem támogatták. Magyarország esetében a kecsketartás közvetve, az agrár-környezetgazdálkodási támogatás keretében juthatott támogatáshoz.

Országok	A kecsketartók kor szerinti megoszlása (%)					A kecsketartók képzettség szerinti megoszlása (%)				
	30 év alatt	30–40 év között	40–50 év között	50–60 év között	60 év felett	elemi iskola	képzett szakmunkás	középiskola	főiskola	egyetem
Albánia	?	?	?	?	?	62,8	31,2	2,8	-	3,2
Bulgária	nincs adat					nincs adat				
Csehország	nincs adat					nincs adat				
Görögország	5	10	30	25	30	75	10	10	5	-
Grúzia	5	40	30	20	5	5	5	50	10	30
Horvátország	11	18	27	32	12	7	11	69	8	5
HU–KSH	5,2	20,0	22,6	23,7	28,5	43,9	-	45,4	8	-
Örményország	4	70	10	6	2	2	10	50	35	3
Románia	nincs adat					nincs adat				
Szerbia	nincs adat					nincs adat				
Szlovákia	-	-	50	35	15	15	-	50	35	-
Szlovénia	nincs adat					nincs adat				

Más országok (Örményország, Grúzia, és Szerbia) a kecsketartást és -tenyésztést nem támogatták.

A kiskérdőző szektor újjáépítése keretében jelentős támogatást kaptak a gazdálkodók Oroszországban. A juh- és kecsketenyésztés kapacitásának növelésére fordított költségek visszatérítésére 2013-ban 15 millió eurót kaptak az állattartók.

Hasonló rendszert működtettek Moldáviában 2013-ban, amelynek keretében 100 lei/kg támogatást adtak a gazdálkodóknak a fajtatizta kecskék és juhok vásárlásához, költségterítésként.

Montenegróban 2012-ben a 402 nyilvántartott, 10 egyednél több állatot tartó jutott támogatáshoz, ennek keretében 18 538 tenyészkecske tartását támogatták.

A jövedelmezőség növelése szükséges lenne

A kecsketartás jövedelmezősége országonként jelentős mértékben eltérő volt (14. táblázat), sőt, a vizsgálatban szereplő országok jelentős hányadában ezt soha nem is vizsgálták.

A kapott adatok alapján úgy tűnik, hogy a kecsketartás jövedelmezősége Grúziában volt a legalacsonyabb, kevesebb, mint 10 €/egyed/év, amely érték a farmok 80%-át érintette.

Szerbia esetében az éves anyakecskénkénti bevételt 10 és 30 € közöttire becsülték. A Görögországban tartott kecskék 80%-ban évi 30–50 € bevételt jelentenek egyedenként. Ez a kategória dominált a magyarországi kecsketartók (40%) esetében is. Horvátországban a kecskefarmok jövedelme jól kiegyensúlyozott volt: a gazdaságok 30%-a évi 100–200 €/egyed szintet ért el, míg a gazdaságok 25–25%-a az 50–100, illetve a 200–300 €/egyed/év kategóriába volt sorolható.

Örményországban – a kapott adatok szerint – a kecske farmok 70%-a tartozott a 100–200 €/egyed éves bevételi kategóriába.

Következtetések

A fent bemutatott adatok és információk egyértelműen jelzik, hogy a tartott kecskék létszáma – Románia kivételével – csökken a régióban. A vizsgálat főbb következtetéseit az alábbiakban lehet összefoglalni:

- A legtöbb országban a kecskéket kis nyájokban tartják, és a valóban jövedelmező, főfoglalkozású farmok (amelyek döntően tejtermelők) aránya alacsony.
- A helyi fajták elfogadottsága a szükségesnél alacsonyabb, ami mögött az alacsony jövedelmezőség és annak növelési kényszere áll.
- A tartott kecskék korlátozott arányban szerepelnek a termelés- és tenyésztésellenőrzésben (törzstenyésztésben), a legtöbb kecske valódi termelőképesége nem ismert.
- A kecsketartás jövedelmezőségének növelése céljából import fajták kerültek be minden

vizsgált országba, amelyeket főleg a tejtermelő képesség, helyenként a hústermelő képesség fejlesztésére használnak.

- A külföldi (importált) fajtákat főleg keresztezésekben alkalmazzák, de a fajtatizta állományuk is növekszik. A tejtermelés fejlesztésében (főleg a keresztezésben) az alpesi és a szánantáli fajta szerepe fokozatosan növekszik, kiszorítva más, helyi fajtákat.
- A kecskék törzstenyésztésben tartása nem számít igazán jövedelmező tevékenységnek, a helyi fajták megőrzése és védelme nem érhető el jelentős állami pénzügyi támogatás nélkül.
- A keszke-termékek piaca meglehetősen alulszervezett a régióban, ami fokozottan igaz a hústermékekre. A tej a meghatározó

több országban ahhoz, hogy a saját fajtákat megőrizhessék a jövő számára, és hogy ők is életben maradhassanak.

- Végül, a kecsketartás hasonló programozott segítséget igényel, mint amit kapott a tejelő szarvasmarha, a csirke vagy a sertés, ahhoz, hogy növelni tudja a túlélő képességét, és jövedelmezőségét, valamint hogy meg tudja tartani az adott környezeti feltételek között a saját helyi fajtáit.

Ajánlások és javaslatok

A legtöbb közép-, kelet- és délkelet-európai országban szükség van erős kecsketenyésztő és termelői szervezetekre, hogy segítsék az egyéni termelőket a túlélési képességeik javításában.

kecskefarm-bevételi forrás, jöllehet bizonyos feltételek között a hús kerülhetne első helyre.

- A legtöbb kecsketartónak alapfokú képzésre és magasabb szintű továbbképzésre van szüksége ahhoz, hogy a javítófajtákat megfelelően alkalmazzák, és a helyi fajtákat magasabb jövedelmezőségi rendszerben is szinten tudja tartani.
- Az innovációra a menedzsmentben és a tartási technológiában egyaránt elengedhetetlenül szükség van, minden vizsgált országban. A tejtermelésben hatalmas szükség van az innovációra, hogy a még mindig meglévő kézi fejést kiváltsák.
- Az elemzések eredményei szerint a termékfejlesztés minden vizsgált ország elementáris szükséglete, nélküle a kecsketartás jövedelmezősége nem növelhető.
- A kecsketartás jövedelmezősége, úgy tűnik, a nyájmeret növekedésével együtt jelentős mértékben emelkedik.
- Meglehetősen korlátozott mértékű támogatáshoz juthatnak a kecsketartók a leg-

Még a tejtermékek piacának fejlesztése is sürgős segítségre szorul, hogy elérjék a szükséges fejlettségi szintet, emellett a kecskehús piacát ugyancsak meg kell alapozni a régióban.

Jelentős kormányzati pénzügyi segítség van szükség ezen országokban ahhoz, hogy megőrizzék és megvédjék a helyi őshonos fajtákat, és hogy képesek legyenek azokat fejleszteni. Enélkül, vagy csak korlátozott segítség esetén, az import fajták át fogják venni a domináns szerepet a kecskeszektorban, és a régi genetikai értékek lassan eltűnnek.

A kecsketartóknak alapképzésre és kiegészítő továbbképzésre van szükségük ahhoz, hogy el tudják fogasztani és meg tudják emészteni az új információkat és fejlesztéseket, és hogy alkalmazni tudják azokat a mindennapos gyakorlatban annak érdekében, hogy fenntartható és jó kilátásokkal kecsegtető jövőt tudjanak építeni maguknak és utódjaiknak.

Dr. Kukovics Sándor